

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL X, NO 20, STIP, 2025

ГОД. 10, БР. 20
ШТИП, 2025

VOL. X, NO 20
STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 10, Бр. 20
Штип, 2025

Vol. 10, No 20
Stip, 2025

PALMK, VOL 10, NO 20, STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delcev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyssen, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Würzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 **Natasha Stojanovska-Ilievska**

MACEDONIAN STUDENTS' ATTITUDES TO ENGLISH: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ACROSS REGIONS

25 **Vesna Prodanovska-Poposka**

THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF TIKTOK SLANG IN ADOLESCENT IDENTITY CONSTRUCTION AND PEER RELATIONSHIPS

33 **Şükriye Duygu Çağma**

KUZEY MAKEDONYA TÜRK AĞIZLARINDA ZARF-FİİL VE BİRLEŞİK ZARF-FİİL YAPIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Şükriye Dujgu Cagma

CONVERBS AND COMPOUND CONVERB FORMATION IN THE TURKISH DIALECTS OF NORTH MACEDONIA

43 **Doris Sava**

DEMO: DEUTSCH MACHT MOBIL. AUF DEN SPUREN DER DEUTSCHEN SPRACHE IN URBANEN RÄUMEN MIT AUTOCHTHONEN MINDERHEITEN. HERMANNSTADT UND SIEBENBÜRGEN ALS FALLBEISPIEL

Doris Sava

DEMO: GERMAN IN MOTION. LINGUISTIC TRACES OF GERMAN IN URBAN SPACES WITH AUTOCHTHONOUS MINORITIES. THE CASE OF TRANSYLVANIA

53 **Seyfettin Özdemirel**

YABANCI KÖKENLİ TIP TERİMLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ VARLIĞI

Seyfettin Özdemirel

THE PRESENCE OF FOREIGN-ORIGIN MEDICAL TERMS IN TÜRKİYE TURKISH DIALECTS

- 61 Luciana Guido Shrempf**
SU ALCUNE DEVIAZIONI LESSICALI PIÙ FREQUENTI RISCONTRATE
IN TRADUZIONI ITALIANE SCRITTE E ORALI SVOLTE DA DISCENTI
MACEDONI DI ITALIANO LS
Luciana Guido Shrempf
SOME OF THE MOST FREQUENT LEXICAL ERRORS MADE IN WRITTEN
AND ORAL TRANSLATION BY MACEDONIAN LEARNERS OF ITALIAN
LS

- 75 Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi**
VERBALISIERUNG DER EMOTION „FREUDE“ IM DEUTSCHEN UND
ALBANISCHEN. EINE PHRASEOLOGISCHE STUDIE IM LICHT DER
KOGNITIVEN LINGUISTIK
Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi
VERBALIZATION OF THE EMOTION “JOY” IN GERMAN AND
ALBANIAN. A PHRASEOLOGICAL STUDY IN THE LIGHT OF COGNITIVE
LINGUISTICS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 87 Ала Шешкен**
80 ГОДИНИ СЛОБОДЕН РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА:
РАЗМИСЛУВАЊА И ТЕОРЕТСКИ ЗАБЕЛЕШКИ
Ala Sheshken
80 YEARS OF UNRESTRICTED DEVELOPMENT OF MACEDONIAN
LITERATURE: REFLECTIONS AND THEORETICAL NOTES

- 99 Марија Ѓорѓиева-Димова**
ТАМУ КАДЕ ШТО ИМА ГЛАС, ИМА И ГОВОРНИК!
Marija Gjorgjieva-Dimova
WHERE THERE IS A VOICE, THERE IS A SPEAKER!

- 111 Данка Јовева**
ФОРМАЛНАТА СЕМАНТИКА И ЗНАЧЕЊЕТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ
ДИСКУРС: МЕЃУ ПРЕЦИЗНОСТА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА
Danka Joveva
FORMAL SEMANTICS AND THE MEANING IN LITERARY DISCOURSE:
BETWEEN PRECISION AND INTERPRETATION

- 121 Kristiawan Indriyanto, Wahyu Ningsih, Darman Pangaribuan**
POSTCOLONIAL ECOLOGIES: REPRESENTING SLOW VIOLENCE IN
DARI RAHIM OMBAK AND THE *HOUSE OF MANY GODS*

- 133 Dian Syahfitri, Khairil Anshari, Arianto Arianto, Sartika Sari**
GENDER, HERITAGE, AND SUSTAINABILITY: INTEGRATING NORTH
SUMATRAN ORAL LITERATURE INTO EDUCATION FOR SUSTAINABLE
DEVELOPMENT

- 145 Luisa Emanuele**
DAL MITO CLASSICO ALLA NARRATIVA CONTEMPORANEA: ARIANNA
NELLA RISCITTURA DI J. SAINT
Luisa Emanuele
FROM CLASSICAL MYTH TO CONTEMPORARY NARRATIVE: ARIADNE
IN THE J. SAINT'S REWRITING
- 157 Алирами Ибраими, Махмут Челик**
РАЗВОЈОТ НА ТУРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА ВО
ОСМАНЛИСКИОТ ПЕРИОД
Alirami İbraimi, Mahmut Çelik
THE DEVELOPMENT OF TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA
DURING THE OTTOMAN PERIOD
- 167 Славчо Ковилоски**
ПСЕВДОНИМИТЕ, ИНИЦИЈАЛИТЕ И АНОНИМИТЕ ВО
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ОД ПРВАТА ПОЛОВИНА НА ХХ ВЕК
Slavcho Koviloski
PSEUDONYMS, INITIALS AND ANONYMS IN MACEDONIAN
LITERATURE FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY
- 175 Ивана Велкова**
ХУМАНИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ ВО РОМАНОТ „КАЛЕШ АНЃА“ ОД
СТАЛЕ ПОПОВ
Ivana Velkova
THE HUMANISTIC ASPECTS IN THE NOVEL “KALESH ANGJA” BY
STALE POPOV
- 187 Aterda Lika, Lindita Kazazi**
LA PAROLA NEGATA: L'OPERA ERMETICA E TRADUTTIVA DI ZEF
ZORBA TRA CENSURA, SILENZIO E MEMORIA POETICA
Aterda Lika, Lindita Kazazi
THE DENIED WORD: THE HERMETIC AND TRANSLATIONAL WORK OF
ZEF ZORBA BETWEEN CENSORSHIP, SILENCE AND POETIC MEMORY
- 197 Osman Emin, Nurlana Mustafayeva**
İKİCOĞRAFYA, TEKRUH: İLHAMİEMİNVEBAHTİYARVAHAPZADE'NİN
ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ DERİNLİK
Osman Emin, Nurlana Mustafayeva
TWO GEOGRAPHIES, ONE SOUL: SUFISTIC DEPTH IN THE POETRY OF
ILHAMI EMIN AND BAHTİYAR VAHAPZADE
- 209 Lorita Fejza, Seniha Krasniqi**
OTHERNESS AND GENDER PERFORMATIVITY IN JOYCE'S *DUBLINERS*
AND *ULYSSES*

КУЛТУРА / CULTURE

- 223 Владимир Илиевски**
„НАЧЕРТАНИЈЕ“ НА ИЛИЈА ГАРАШАНИН И ПРЕМОЛЧУВАЊЕТО НА
МАКЕДОНИЈА
Vladimir Ilievski
ILIJA GARASANIN'S "NACERTANIJE" AND THE INTENTIONAL
OMISSION OF MACEDONIA
- 233 Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev**
THE ROLE OF SUSTAINABLE ARCHITECTURE IN REVITALIZING
URBAN AREAS: BALANCING PRESERVATION AND INNOVATION

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 247 Виолета Јанушева, Јове Д. Талевски, Маја Јанушева**
ОБЈЕКТИВНОСТА ВО ОЦЕНУВАЊЕТО НА ПОСТИГАЊАТА НА
УЧЕНИЦИТЕ
Violeta Janusheva, Jove D. Talevski, Maja Janusheva
THE OBJECTIVITY OF THE STUDENTS' ACHIEVEMENTS ASSESSMENT
- 257 Andreja Retelj**
LEHRENDE WERDEN. WIE DAF-LEHRAMTSSTUDIERENDE IHRE
LEHRERROLLE IM PRAKTIKUM WAHRNEHMEN
Andreja Retelj
BECOMING A TEACHER: HOW PRE-SERVICE GFL TEACHERS PERCEIVE
THEIR TEACHER ROLE DURING THE PRACTICUM

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 269 Брикена Цафери, Гзим Цафери, Билјана Ивановска, Сашка Јовановска**
ПРЕГЛЕДИ И АНАЛИТИЧКА РЕФЛЕКСИЈА ЗА ПРОЕКТОТ: „СОВРЕМЕНИ
ПРИСТАПИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ИНТЕРКУЛТУРНАТА
ПРАГМАТИКА И НЕЈЗИНА ПРИМЕНА ВО НАСТАВАТА – ОД НАУЧНИ
КОНЦЕПТИ ДО ПРАКТИЧНА РЕАЛИЗАЦИЈА“
Brikena Xhaferri, Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska, Sashka Jovanovska
REVIEW AND ANALYTICAL REFLECTION ON THE PROJECT:
“CONTEMPORARY APPROACHES IN INTERCULTURAL PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS APPLICATION IN TEACHING – FROM SCIENTIFIC
CONCEPTS TO PRACTICAL IMPLEMENTATION”

ДОДАТОК / APPENDIX

- 281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ХУМАНИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ ВО РОМАНОТ „КАЛЕШ АНЃА“ ОД СТАЛЕ ПОПОВ

Ивана Велкова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, С. Македонија
ivana.velkova@ugd.edu.mk

Апстракт: Романот „Калеш Анѓа“ од Стале Попов е литературно дело со длабока историска и етичка вредност кое ја прикажува борбата за слобода на македонскиот народ и зачувувањето на човечкото достоинство. Овој труд се фокусира на хуманистичките аспекти застапени во романот, разгледувајќи ги притоа личните избори, моралната сила и вредностите на главниот лик – убавата Мариовка Анѓа. Преку анализа на нејзината непокорност пред османлиската власт, се истакнуваат универзалните човечки вредности: правото на слобода, зачувувањето на личниот и националниот идентитет, љубовта кон татковината и истрајноста пред неправдата.

Паралелно со неа, се среќаваме и со хуманистичките карактеристики на Мехмет-паша Соколовиќ во чијшто лик се преплетуваат моќта на османлискиот државник и длабоките човечки вредности. Иако е дел од османлиската власт, Мехмет-паша не е претставен како суров тиранин, туку како човек кој ги цени достоинството, честа и човечките чувства. Тој има пошироко сфаќање за различните култури и религии при што неговиот однос не е исполнет со омраза туку со обид да најде човечка врска меѓу различностите.

Овој труд потврдува дека романот „Калеш Анѓа“ претставува историски приказ кој испраќа силна хуманистичка порака која важи и надвор од она време во кое тој е создаден.

Клучни зборови: *хуманизам, Калеш Анѓа, Мехмеџ-паша, борба за слобода, човечко достоинство.*

1. Вовед

„Калеш Анѓа“ е роман што ја отсликува борбата меѓу личната слобода и општествените ограничувања. Во него е прикажан животот на една млада жена во традиционално и патријархално општество каде што жената често е жртва на неправда, потиснување и насилство. Преку ликот на Анѓа, авторот ги истакнува темите на слободата, достоинството, љубовта и отпорот против неправдата. Таа станува симбол на силната македонска жена која се соочува со суровата реалност, но не се откажува од својата внатрешна сила и човечко достоинство.

Преку оваа приказна се чувствува и духот на националната борба и стремежот кон независност и правда. Ликот на Анѓа претставува универзална слика на борбата за човекови права, слобода и правдина.

Романот има значајно место во македонската книжевност, како еден од првите историски романи кои се занимаваат со теми од македонската историја и национален идентитет. На прв поглед, ова е роман со силна национално-патриотска конотација. Но, неговата суштина е подлабока. Тоа е дело кое покренува суштински прашања за човековото достоинство, за моралот, за слободата на личниот избор и за улогата на жената во општеството, односно со себе носи многу хуманистички пораки.

2. Поим за хуманизам

Хуманизмот е филозофски и етички став кој го нагласува значењето и вредноста на човекот како индивидуално и рационално битие. Ова движење ја истакнува важноста на разумот, моралот и слободата, фокусирајќи се на човечките способности и потенцијал. Хуманизмот се развил низ различни фази од човечката историја, од античкиот период до ренесансата и модерната ера.

Во својата основа, хуманизмот е верба во вредноста и достоинството на секој поединец. Оваа филозофија ги ставала луѓето во центарот на универзумот, нагласувајќи дека индивидуалното искуство, рационалноста и критичкото размислување се клучеви за разбирање на светот. Хуманистите веруваат дека секое човечко суштество има потенцијал за раст и самоактуализација преку знаење, уметност и морално однесување.

Хуманизмот започнува со класичните цивилизации на античка Грција и Рим. Во овој период, филозофите како што се Сократ, Платон и Аристотел со своите размислувања за рационалноста, моралот и човечкото достоинство ги поставиле темелите на хуманистичката мисла. Овие идеи продолжиле да се развиваат во рамките на римската цивилизација, каде што мислителите како Цицерон и Сенека ги примениле и развиле во контекст на римската култура и политика. Со падот на Римското Царство и почетокот на средниот век, хуманистичките идеи привремено ја изгубиле својата важност. Сепак, хуманизмот доживеал преродба за време на ренесансата. Овој период бил обележан со враќање кон класичните учења и откритија, што довело до развој на нови хуманистички идеи. Мислителите како Еразмо од Ротердам и Пико де ла Мирандола ги истражувале и развиле идеите за човековото достоинство, слободната волја и знаењето.

Во модерното време, хуманизмот продолжува да се развива како одговор на технолошкиот и научниот напредок. Социјалните и политичките промени во 18 и 19 век, како што се просветителството и индустриската револуција, го поттикнале развојот на нови хуманистички идеи и движења. Во 20 век, хуманизмот станува основа за многу движења за човекови права, демократски вредности и секуларизам.

Терминот „хуманизам“, употребен како еквивалент на придавката „хуманистички“, се користи како израз за ориентација на човечката мисла,

поврзана со луѓето, а понекогаш дури и означува податок, карактеристика или феномен поврзан со луѓето (Zekiyan, 2005, стр. 35). Врз основа на оваа мисла, преку конкретни примери ќе ги разгледаме хуманистичките аспекти на романот „Калеш Анѓа“, односно сè што е хумано и добро за луѓето.

3. Хуманистичките аспекти во романот „Калеш Анѓа“ од Стале Попов

Романот „Калеш Анѓа“ го раскажува животот на македонскиот народ за време на османлиското владеење во Македонија. Со ова дело минатото и историјата на македонскиот народ се појавуваат пред нас во една епска широчина. Настаните во романот се одвиваат во периодот кога османлиската војска под водство на султанот Сулејман постигнала општа победа. Опишувајќи го животот на луѓето во тоа време, авторот прикажува многу хуманистички симболи.

Еден од главните настани во романот е грабнувањето на Анѓа од страна на прилепскиот кадија при што тој сака да ја направи своја жена, но за таа цел бара таа да ја прифати исламската вера и да се откаже од своето име и потекло. Анѓа е млада, убава и доблесна девојка. Живее во сиромаштија, но со достоинство и доблест. Најпрвин слугинката Ајша која работи во конакот на кадијата, носејќи ѝ позлатена облека на Анѓа, се обидува да ја разубеди да му стане сопруга на кадијата:

Кога Ајша ѝ ја покажа облекаџа, Анѓа ја изгледа најорки, ѝ лукна како да виде најгласен предмет и го сврше лицето на сиропивнаџа сирани од Ајша. Кадифеџо, срмаџа и златниџе џоки и којчиња на елечџо како и на коланчеџо ѝ се сирорија висџинска гласоџија и џаа не можеше да ѝ држи очите во нив, зашџо ѝ се збуричка од оноџо на уџробаџа.

...

А кога Ајша ѝ рече дека ќе може да ѝ облече само ако се џоџурчи, Анѓа го зацврсна своето решение: да умре, но да не се џоџурчи, џоку зашџо да не ѝ облече џие смрџливи алиџиџа. (Попов, 2008, стр. 85)

На ова Анѓа горделиво одговара:

Не ми џреба мене друга облека од мојава. Јас сум си учена на селскаџа; не ми џрилеџа џаа шџо ми ја даваџи. Селанка сум родена, селанка ќе си умрам. А, колку за џоџурчување, кажи му на џвојоџи „добар кадија“ дека робинкаџа Анѓа гласаџа ќе ја даде, ама вераџа не ја менува; шџо сака нека џрави. (Попов, 2008, стр. 86)

Откако не успева во овој обид, кадијата повторно се обидува да ја убеди Анѓа преку својата млада сопруга Митра. Митра е Македонка која дошла во харемот на ист начин како и Анѓа. Сепак, нејзе ѝ недостасува карактерот и силата на Анѓа. Митра го прифатила исламот и го сменила името во Мигар, со што станала сопруга на прилепскиот кадија. Во обидот да ја разубеди Анѓа, таа се појавува пред неа богато облечена и нагиздена:

Ме гледаш како сум облечена, нагиздена, наконџена?- ѝ зборуваше и се врџеше за да ја види Анѓа од сите сирани. Го нишаше сирџоноџо џело да се шираџи димџиџе и да џроџаџи џокиџе џо елечџо. Со особено

задоволство и го покажа жерданои на душата, белезистите и ирситенето на рацете и почна да ја кандисува и тата како Ајша: - Појурчи се, будала, за две-три години кадијата ќе биде само твоја и сè што ќе посакаш, ќе ти купи и ќе ти донесе. А ти сакај му скапи работи, еве вака како јас што го замолив и осирејов за тие три години. Имам да носам и да живеам сито години. Ќе ти даде и суви златници да ти се најдат за ситари години. А ќе можеш и на твојата дома да им пошфрлиш по некој. Што ми е мене што се појурчав? Што изгубив со тата? (Попов, 2008, стр. 87)

Иако планот на кадијата бил Мигар да ја убеди Анѓа, сепак, се случило спротивното. Во разговорот со Мигар, Анѓа ја уверува дека сето богатство, убавата облека и златниот накит немаат никаква вредност во споредба со верата и слободата. Ниту едно богатство не може да се спореди со слободниот и среќен живот на Анѓа. Нема богатство или моќ што може да ја одвои од нејзиното семејство, од човекот што го сака и од спомените на нејзиното среќно детство:

Анѓа ја изгледа појурчената Митра со сожаление. Ги виде сите подароци што ѝ ги накупувал кадијата и почна да ја прекорува:

-И за ова жубре ја мени верата? – ѝ рече и се заврши нагесно – ѝлукна.

...

- Губре е сето тата, сестро, жубре според верата и слободата. Според душата. Што мислиш, кај ќе оди душата на тој век?

...

Мигар се замисли длабоко и, очигледно се наштажи.

...

И намесито тата – Мигар – да ѝ влијае на Анѓа и да ја кандисува да се појурчи, Анѓа неже ѝ откри една висина од која оваа се појуресе. Продолжи да доаѓа кај Анѓа, не да ја кандисува да се појурчи, ами да ѝ слуша нејзините слапки зборови за она што се разбуди кај неа. (Попов, 2008, стр. 88-89)

Убедувањата и притисокот врз Анѓа не запираат, но таа е истрајна и сигурна во својата одлука. Кадијата повторно ѝ ја остава на слугинката Ајша, да се обиде да ја разубеди со добро и со уште повеќе подароци:

„Зем ѝ, мори будала, зем ѝ; ќе ти се најдат на ситари години да не служиш некаде вака како мене, - ѝ појуроваше секој ден Ајша, но Анѓа веќе не ѝ обрнуваше никакво внимание. Седеше или лежеше во својата темна и мрачна одаја, уилакана и оштетана од судбата, но не и скршена беспомошно очајна. Од оној на душата нешто ја шешеше, се надеваше на некаков снос од нештата положба. Од каде ќе дојде тој снос, не ѝ беше јасно, но постојеше во неа надеж и тата мајки се држеше пред кадијата. (Попов, 2008, стр. 91)

По неуспешните обиди на Ајша и Митра, и прилепскиот кадија лично реши да ѝ пристапи на Анѓа, но овој пат поразлично од претходните, со измачување и уцени по животот:

Отиде неколку пати кај неа со сите бакиши што ѝ ги носеше Ајша, но Анѓа и нему му ѝ рече истите зборови. И се закануваше со сила да ја обесчисти, но тата со два збора му одговори:

- *Ако не ти е мил живојот, де бакалум!* (Попов, 2008, стр. 90)

Упорноста на Анѓа го натера да го измени режимот кон неа. Слугинката Ајша почнува безмилосно да ја мачи, да ја остава без јадење, ја тера да ги извршува сите физички работи во конакот, да ги служи другите жени на кадијата, а тие пак по негова наредба вербално и физички ја повредуваат. Секоја вечер по завршената работа Ајша не ја пропушта можноста да ѝ дофрли некој збор со надеж дека ќе ја разубеди, но сепак безуспешно:

Занеме, кади баба, пребрѐна! Збор од усѝа не ѝушѝа веќе, а сѐ слуша и работѝи шѝо ќе ѝ наредам. Само коѓа ја навредувааѝ анामीѝе чкрѝа со забиѝе и си ѝи ѝоѝкаснува муѝкиѝе, - му велеше Ајша на кадијаѝа коѓа ја ѝраша како оди работѝаѝа со Анѓа оѝкако ѝо ѝромени режимоѝ со неа.

Кадијаѝа ја врѝеше ѝлаваѝа зачудено и се надеваше времето нешѝо да измени кај Анѓа, но еве ѝо фаѝи ѝеѝнаесетѝ месеци, ни чекор најѝред не се забележува. (Попов, 2008, стр. 93)

Двегодишниот престој во конакот на кадијата за Анѓа е мрачен и тежок период исполнет со многу пристисоци, уцени и измачување, но таа е истрајна и сигурна во своите одлуки.

Петнаесет години подоцна, Анѓа повторно се наоѓа во рацете на кадијата. Имено, по задушнувањето на Мариовската буна, нејзините предводници се фатени и заробени. Поп Јаков и Трајко Сирмев (таткото на Анѓа) се осудени на смртна казна и ќе бидат спалени на клата во атпазар. Кадијата ја користи оваа прилика и со уцени по животот на нејзиниот татко повторно ги става на испит достоинството, храброста и верата на убавата селанка:

Шѝо велиш сеѓа, Анѓо? Ќе се ѝоѝурчиш да ѝушѝам ѝаѝѝа ѝѝи, или и сеѓа ќе речеш нејќум? Пред ѝеѝнаесетѝ ѝодини велеше „ако фаѝиѝ кадијаѝа ѝаѝѝа ми и браѝ ми“. Еве, фаѝив, најѝосле... – ѝ ѝрисѝаѝи и ѝочна цинички да ѝ зборува, нагнесувајќи ѝ се нао лицеѝо.

...

Анѓа и сеѓа ѝордо ја исѝрави ѝлаваѝа и вниматељно ѝо ислуша дури ѝој зборуваше. Коѓа ѝо ѝосѝави ѝрашањеѝо, ѝаа ѝи сврѝе очиеѝе во ѝаѝѝа си и ѝој ѝо ѝрочиеѝа нејзиноѝо ѝрашање.

...

- Не, Анѓе! Ти ѝрѝѝа ѝо ѝравиоѝ ѝаѝи ушѝе ѝред ѝеѝнаесетѝ ѝодини, оди ѝо неѓо дури ќе ѝѝи сѝоѝи ѝлаваѝа на рамењаѝа. За мојоѝ живој јас ќе си ѝо берам ѝајлеѝо.

- Не ѝрашам ѝебе, бре домус! – му се врекна и ѝак ѝ ѝовѝори на Анѓа: - Кажѝ де, кажѝ; ѝѝо молчиш. Речи оѝи ќе се ѝоѝурчиш и ќе дојдеш на конакоѝ мој, сеѓа ќе ѝушѝам неѓо да одиѝ дома.

- Тој кажѝа за мене, - изусѝи Анѓа и ѝо ѝоѓледна ѝаѝѝа си. – Ако не ѝо ѝримаш неѓовиоѝ одѓовор, ѝоѓаш слушај аѓо – шѝо не ѝѝи е драѓо: НЕ, НЕ и НЕ! Коли, беси, дери, ѝечи, сѐ шѝо сакаш ѝрави, ама ѝоа НЕ! Јас сум ѝосѝодар на својаѝа душа. Снаѓаѝа можеш и да ја исѝоѓаниш, ама душаѝа не ѝѝи ја давам дури сѝоѝи во мене, - ѝо ѝовѝори Анѓа одѓоворѝи и му ѝлукна во лицеѝо. (Попов, 2008, стр. 158-159)

Со овие примери сме сведоци на непоколебливиот хуманизам на главниот лик од романот, убавата девојка Анѓа. Нејзиниот избор да не се предаде на прилепскиот кадија претставува највисок облик на индивидуален отпор. Таа одбива да ги изгуби човечноста и достоинството, дури и кога тоа значи да го жртвува сопствениот живот. Нејзините постапки покажуваат како треба да се сака својата татковина и религија, но истовремено ја покажуваат и непокорноста и борбата за слобода на целиот македонски народ.

Од друга страна, постојат примери кои го покажуваат коректниот однос на турските власти кон македонскиот народ. Таков пример се забележува во сцената која се одвива во конакот на прилепскиот кадија со неколкуте грабнати деца од пазарот меѓу кои се наоѓа и Анѓеле, братот близак на Анѓа. Децата се многу исплашени, но односот на кадијата ги смирува и усреќува:

Децајта со солзи в очи ги стиснаа ѓеврециите во рацеите и се помираја, таа почнаа и да жрицаат од нив. Кадијата зашепа низ нив, галејки секое по главата, а по нешто влегоа низ децајта и оружиие агалари и итие љубезно насмеани, галејки и почнувајќи разговори поединечно и со жруји.

- Тебе како викаат бре малечок? – го праща кадијата малиот Анѓеле Сирмев, мазнејќи му ја бујнајта црна коса.

Дејтеио се загуши малку кога го фаши за главче, но се испули во Турчинои и му го виде насмеаното лице па се ослободи и промрморе:

- Анѓеле.

- Ах, така! Да си жив! Англе – Арслане. Зар не поубав име Арслане од Анѓеле? Јас тебе ќе бидам нов нунко и ќе крштам на моеио име – Арслане. Да бидеш јак како арслан и да видиш сиие душмани на падишахои. Да си жив... – го изгали уштие егнаш и му даде уштие еден ѓеврек. Направи така уштие со десетиина деца. Другиие агалари истиоио го направија со оружиие и шргнаа да си одаи.

...

Децајта се усикоија. Уилаканиите лица им се поразведрија кога се видоа во дворои по сенкиите на големиие круши, сливи и кајсии. Во базенои иливаа разни чешии риики и итие се насобраа да ги ледаат. Водоскокои им го привлече вниманието и како да забораваја каде се наоѓаат, почнаа да се задеваат и смеат. Тука во бавчајта им донесоа богаи ручек, алви, кадаифи, баклави, но итие слабо јадеа од слаиќиие, ама зашто убаво се наручаа од печениите јагниња. А кога по ручекои кадијата им дозволи да се качат на крушиите и сливиите и да јадаат колку што сакаат, простио почнаа да се радуваат што се најдоа во вакво изобилство. (Попов, 2008, стр. 45-46)

Попов, исто така, го нагласува и величествениот подем на српскиот везир Мехмет-паша Соколовиќ. Тој е реална историска личност, христијанин со српско потекло кој како дете бил грабнат и однесен во Истанбул. Со својата послушност и лојалност успеал да се издигне до највисоките позиции во Османлиската Империја. Во романот е прикажан како зрел и моќен човек

под чие водство турската војска извојувала многу победи за Османлиската Империја.

Иако неговиот лик се појавува како претставник на освојувачот, сепак, на него се гледа како на трагичен лик – симбол на изгубениот идентитет. Покрај неговата работа во корист на Османлиската Империја, тој ја негува и љубовта кон својата земја. Во продолжение следува извадок од романот преку кој ги согледуваме неговите хуманистички особини:

И, речиси сити големи победи на Сулејмана се должеа на неуситрашивиот јаничарски аџа Мехмеда Соколи.

За сити пак итне победи Мехмед беше наџрадуван боџито од Сулејмана, дури најпосле не го провозгласи за паша и му ја даде цела Румелија на уживање.

Тоџаш Мехмед-паша уитне повеќе се врза за Сулејмана, а и Сулејман немаше оруџ поблизок од него.

- Јас па ит! Шито ќе најравиме – најравиме за исламот, - му зборуваше султаноит на Мехмеда.

И паша беше. Мехмед не само итто ги извршуваше султановитне планови, ами и сам кроеше пашкви, како да ја прошири оитманската држава, а со иттоа и Мухамедовата вера – исламот.

...

Но Мехмед не заборава на својот род и јазик. Ако ја мени верата, во него остана глабоко чувствително за родот и јазикот. Зашто тој со особени симпатии гледаше на Србиите, а особено на српскиот јазик. Секогаш и секаде каде итто му се укажуваше можност, тој зборуваше српски. Дури и официјалната преписка со унгарските кралеви и великаши ја водеше на српски јазик. На дворот, т.е. околу султаноит и околу него насобра еднородо јаничари Срби, меѓу кои се наоѓаше и Мариовецот Ангеле – Арслан Сирме.

...

Знаејќи ја улогата на верата во организацијата и оитшеститото Мехмед ја обнови Пекската пашаршија и за пашаршија го иоситави својот брат Макарија.

Секавајќи се на своето родно место, тој го подигна мостот на Дрина кај Вишеград на она место каде итто во 1516 година ја прегази со коњот, најоварен на едната страна во еден кош. (Попов, 2008, стр. 182-183)

Хуманистичката слика на Мехмет-паша не завршува овде. Тој овозможува повторна средба на братот и сестрата близнаци кои биле разделени речиси 20 години. Имено, по обвинение на прилепскиот кадија единаесетмина Мариовци се испратени во Истанбул да им биде изречена казна. Таму на нивна среќа се примени од страна на везирот Мехмет кој по зборовите на селаните, но и по ликот на Ангџа, се сетил на животната приказна на неговиот помошник Арслан (Ангеле). Веднаш го повикал кај него за да го потврди својот сомнеж:

Везирот го викна кај него, му рече да го симне шурбанот и со голема возбуда му рече да заситане до Ангџа. Оиткако ги изгледа дваиша лика наизменично, му рече на Арслан на каурски:

- Погледај го ова лице, Арслан! – и му ја покажа Анѓа.

Арслан се загледа внимателно во Анѓа, која ја држеше понавредено главицата, но очите го сирелнаа. Тој не можеше да се воздржи од возбуда и притоа зарева:

- Анѓо?! Ти си Анѓо или твојот дух?! – и засиана како закопан на местото суретки се во жената.

Анѓа се осмели да го погледне овој силен Турчин и притоа си го виде својот сурат во неговите и веднаш се врати, па почна да мрда со усмата, ширетки ги рацете за преградица и вртејќи се кон неа. (Попов, 2008, стр. 186-187)

По ова Мехмет-паша донел ослободителна пресуда за нив и наредил Арслан да ги врати дома неговата сестра и останатите селани.

Преку овие примери може да се заклучи дека, иако е дел од османлиската власт, Мехмет-паша не е претставен како суров тиранин, туку како човек кој ги цени достоинството, честа и човечките чувства. Тој има пошироко сфаќање за различните култури и религии при што неговиот однос не е исполнет со омраза туку со обид да најде човечка врска меѓу различностите.

Во содржината на романот се среќаваме и со настани во кои се нагласува улогата и значењето на верата во религијата како хуманистичка вредност. Религијата како систем на духовни убедувања го насочува човекот кон морални норми, меѓусебна почит, љубов, солидарност и стремеж кон доброто. Вербата во Господ, особено во христијанското учење, содржи длабоки хуманистички вредности што го возвишуваат човекот, го поттикнуваат на љубов, сочувство и праведност и го поставуваат како централна фигура на духовниот и општествениот живот.

Религиозната вера му дава на човекот чувство на смисла, надеж и цел. Ова особено е важно во моменти на страдање, несигурност и животни кризи. Ваков облик на хуманизам се забележува при нападот во селото од страна на османлиската војска во моментот кога повеќето од селаните се наоѓале во црква:

Мајките со деца се икаа во олтарот за иконосицата. Едни ги икаа своите годинаци во градине, а тригодишните по широки кошули и така клечеа врз нив како квачки врз илени; други ги криеја децата за иконите; една го кладе децето во камарата каде што појој врши проскомидија; друга го буйна во магалката за иконата на св. Илија, а сите зедоа в раце по една икона, најпреварувајќи се која да ја земе иконата на Рисоса, св. Богородица и свети Петка, надевајќи се дека нивната сила е поголема од онаа на другите светици, па белким ќе ги заштити барем децата. (Попов, 2008, стр. 65)

Во времето кога Турците им ја наметнувале на покорените народи својата вера, поповите ја имале најглавната задача – да ги одвратат своите верници од тој грев. Во тешките моменти додека Анѓа во конакот трпи голем притисок и измачување за да ја промени својата вера, се сеќава на зборовите на поп Јаков кои ѝ даваат сила и машки се држи пред кадијата:

4. Заклучок

Романот „Калеш Анѓа“ од Стале Попов претставува едно од највлијателните литературни дела во македонската книжевност кое поседува хуманистичка содржина и голема уметничка сила. Преку ликот на Анѓа, авторот ни покажува дека борбата за слобода, зачувувањето на честа и одбраната на сопствениот идентитет не е само прашање на одреден народ или време, туку е универзална и постојано актуелна тема.

Анѓа е лик кој, и покрај личната трагедија и тешките животни услови, останува непоколеблива во своите принципи. Нејзината решителност да не ја предаде својата вера и татковина дури и по цена на сопствениот живот, ја прави симбол на непокорноста, морална чистота и човечка достоинственост.

Паралелно со нејзиниот лик се среќава и ликот на Мехмет-паша Соколовиќ кој, иако е висок турски функционер и претставник на османлиската власт, сепак поседува повеќе хуманистички особини. Мехмет-паша е пример за хуманост, бидејќи со своите чувства, совест и разбирање за другите луѓе, тој останува човек дури и во услови на ропство.

Значајно место во романот е отстапено и на верата во религијата како хуманистичка вредност. Тоа се забележува преку повеќебројни примери во моменти на страдање, несигурност и животни кризи на народот кога нивната единствена на надеж е божјата сила.

Ова дело на Попов ни укажува дека вистинската слобода започнува од внатрешната слобода на човекот, од способноста да остане доследен и верен на своите вредности и уверување без оглед на надворешните притисоци. Преку ова дело кое сведочи за македонската историја и преку ликот на Анѓа, авторот нè поттикнува да размислиме и за современата борба за човековите права и за достоинство.

Библиографија

Здравковски Цане (1997). *Хуманистичкиот ѝораки во македонската романескна литература*. Скопје: Годишен зборник на Филозофскиот факултет, УКИМ.

Лапе, Љубен (1955). *Неколку ѝодатоци за мариовски-прилејската буна од вијората половина на 16-оот век*. Прилеп: Стремеж.

Попов, Стале (2008). *Калеш Анѓа*. Битола: Микена.

* * *

Velkova, Ivana (2025). Osmanlı Dönemini Konu Alan Makedon Romanlarında Hümanist Bakış Açısı. Neobjavena doktorska teza.

Zekiyani, Boğos (2005). *Hümanizm (İnsancılık)-Düşünsel İşlem ve Tarihsel Kökenler*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ivana Velkova

Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia

The Humanistic Aspects in the Novel “Kalesh Angja” by Stale Popov

Abstract: The novel “Kalesh Angja” by Stale Popov is a literary work of profound historical and ethical value, depicting the struggle for freedom of the Macedonian people and the preservation of human dignity. This paper focuses on the humanistic aspects represented in the novel, examining the personal choices, moral strength and values of the main character - the beautiful Mari woman Angja. Through the analysis of her defiance before the Ottoman government, universal human values are highlighted: the right to freedom, the preservation of personal and national identity, love for the homeland and perseverance in the face of injustice.

Parallel to her, we also encounter the humanistic characteristics of Mehmet Pasha Sokolović, in whose character the power of the Ottoman statesman and deep human values are intertwined. Although he is part of the Ottoman government, Mehmet Pasha is not presented as a cruel tyrant, but as a man who values dignity, honor and human feelings. He has a broader understanding of different cultures and religions, and his attitude is not filled with hatred but with an attempt to find a human connection between differences.

This paper confirms that the novel “Kalesh Angja” is a historical account that sends a strong humanistic message that is valid beyond the time in which it was created.

Keywords: *Humanism; Angja; Mehmet Pasha; struggle for freedom; human dignity.*

ГОД. 10
БР. 20

ПАЛИМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. X
NO 20